

فارسی عمومی کاربردی

(قابل استفاده برای دانشجویان دانشگاه های آزاد، دولتی و فرهنگیان سراسر کشور)

دکتر شیوا حیدری :

(مدرس دانشگاه حکیم فردوسی البرز و دانشگاه آزاد شهریار)

مجید درویش :

(مدرس دانشگاه آزاد اسلامی شهریار)

انتشارات نظری

سرشناسه	: حیدری، شیوا
عنوان و نام پدیدآور	: فارسی عمومی کاربردی / شیوا حیدری - مجید درویش
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات نظری ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۳۲۰ ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۸۹-۳۳۱-۴
وضعیت فهرست‌نویسی	: فبیای مختصر
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۹۸۵۴۶۵

انتشارات نظری

نام کتاب: فارسی عمومی کاربردی

نویسنده: دکتر شیوا حیدری - مجید درویش

نویت چاپ: اول-۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰

«کلیه حقوق چاپ و نشر مخصوص و محفوظ ناشر می‌باشد»

دفتر مرکزی: تهران، خیابان ولی عصر (عج)، خیابان سید جمال‌الدین اسدآبادی (یوسف آباد)

نیش خیابان فتحی شقاقی، جنب بانک انصار، پلاک ۳۲، طبقه ۲، واحد ۱۷

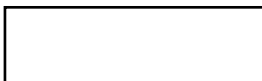
info@nashrenazari.com

www.nashrenazari.com

همراه: ۰۹۱۹۰۱۲۹۴۵۵

تلفن: ۸۸۱۰۲۷۷۵

پیام کوتاه: ۱۰۰۰۰۸۸۱۰۲۷۷۵

فهرست

آغاز سخن.....	۹
مقدمه.....	۱۳
مهم‌ترین طبقه‌بندی سبک‌شناسی بنا بر دیدگاه ارسطویی.....	۱۶
ادوار سبک شعر فارسی.....	۱۷
سبک خراسانی.....	۲۱
ب) دوره سامانیان.....	۲۲
پ) دوره غزنوی و اوایل سلجوقی.....	۲۳
الف - مختصات زبانی.....	۲۴
ب) مختصات فکری.....	۲۵
ج) مختصات ادبی.....	۲۵
رودکی.....	۲۶
فردوسی.....	۲۹
ناصر خسرو قبادیانی.....	۳۲
نثر فارسی.....	۳۶
انواع نثر در زبان فارسی.....	۳۷
نثر مرسل یا ساده.....	۳۷
تاریخ بلعمی.....	۳۷
کشف‌المحجوب.....	۳۹
ابوالفضل بیهقی.....	۴۱
عنصرالمعالی کیکاووس.....	۴۵
خواجه نظام الملک طوسی.....	۴۷
سبک عراقی.....	۵۱
ابوالمجد مجدود بن آدم سنایی غزنوی.....	۵۲
افضل‌الدین بدیل بن علی خاقانی شروانی.....	۵۵
نظامی گنجوی.....	۵۷
عطار نیشابوری.....	۵۹

عنوان.....	صفحه.....
سعدی شیرازی.....	۶۱
حافظ شیرازی.....	۶۳
نثر مسجع و فنی و نثر مصنوع.....	۶۴
رشیدالدین میبدی.....	۶۶
نصرالله منشی.....	۶۸
گلستان سعدی.....	۷۰
مرزبان نامه.....	۷۲
داستان ماهی و ماهی خوار.....	۷۳
مرصادالعباد.....	۷۴
تاریخ جهانگشا.....	۷۷
ذکر نوسال.....	۷۸
سبک هندی.....	۸۱
مختصات سبک هندی.....	۸۲
۱- مختصات زبانی.....	۸۲
۲- مختصات فکری.....	۸۳
۳- مختصات ادبی.....	۸۳
وحشی بافقی.....	۸۴
محتشم کاشانی.....	۸۸
صائب تبریزی.....	۹۵
بیدل دهلوی.....	۹۸
نثر قرن هشتم تا دهم عصر تیموری.....	۱۰۰
سبک دوره بازگشت ادبی.....	۱۰۵
میرسیدعلی مشتاق.....	۱۰۵
فروغی بسطامی.....	۱۰۶
قآنی شیرازی.....	۱۰۸
یغمای جندقی.....	۱۱۰

عنوان.....	صفحه.....
صبای کاشانی.....	۱۱۱.....
بازگشت ادبی در نثر.....	۱۱۳.....
قائم مقام فراهانی.....	۱۱۴.....
نمونه‌ای از نامه‌های قائم مقام.....	۱۱۵.....
سبک مشروطه.....	۱۱۹.....
مختصات سبک مشروطه.....	۱۱۹.....
فرخی یزدی.....	۱۲۰.....
میرزاده عشقی.....	۱۲۲.....
محمدتقی بهار.....	۱۲۴.....
عارف قزوینی.....	۱۲۹.....
نثر دوره مشروطه.....	۱۳۲.....
ادبیات معاصر دوره پس از جنگ دوم جهانی.....	۱۳۹.....
(از ۱۳۲۰ش تا انقلاب بهمن).....	۱۳۹.....
ویژگی‌های شعر فارسی در داستان نویسی.....	۱۴۰.....
نیما یوشیج.....	۱۴۵.....
آثار نیما.....	۱۴۸.....
اخوان ثالث.....	۱۴۹.....
سهراب سپهری.....	۱۵۳.....
داستان نویسی معاصر ایران.....	۱۶۰.....
سید محمدعلی جمال‌زاده.....	۱۶۶.....
صادق هدایت.....	۱۶۹.....
جلال آل احمد.....	۱۷۶.....
محمد اسلامی ندوشن.....	۱۸۲.....
مکاتب ادبی.....	۱۸۹.....
کلاسیسیسم.....	۱۹۱.....
رومانتیسم.....	۱۹۶.....

عنوان.....	صفحه.....
رناليسم.....	۱۹۸.....
رناليسم جادویی.....	۲۰۰.....
سورناليسم.....	۲۰۴.....
سمبوليسم.....	۲۰۸.....
ناتوراليسم.....	۲۱۱.....
ادبيات چیست؟.....	۲۱۹.....
نظم و نثر.....	۲۲۲.....
تفاوت نظم و نثر.....	۲۲۳.....
شعر و نظم پيش از اسلام.....	۲۲۵.....
آغاز شعر فارسی.....	۲۲۵.....
تتابع اضافات.....	۲۳۱.....
فصاحت.....	۲۳۱.....
آشنایی زدایی.....	۲۳۲.....
اسطوره.....	۲۳۵.....
ايجاز و اطناب و مساوات.....	۲۳۵.....
فابل (FABLE) يا افسانه تمثیلی.....	۲۳۷.....
تفاوت تمثيل با حکايت.....	۲۳۸.....
آشنایی با صنايع لفظی و معنوی.....	۲۴۱.....
تشبيه.....	۲۴۲.....
استعاره.....	۲۴۳.....
تعريف استعاره.....	۲۴۴.....
انواع استعاره از لحاظ علم بيان.....	۲۴۵.....
استعاره مصرّحه.....	۲۴۵.....
استعاره مکنیه.....	۲۴۵.....
تشخيص.....	۲۴۶.....
مراعات النظير.....	۲۴۷.....

عنوان.....	صفحه.....
ایهام.....	۲۴۷.....
ایهام تناسب.....	۲۴۸.....
مطابقه، تضاد، طباق.....	۲۴۸.....
تلمیح.....	۲۴۸.....
کنایه.....	۲۴۹.....
قصیده.....	۲۵۳.....
غزل.....	۲۵۵.....
قطعه.....	۲۵۷.....
رباعی.....	۲۵۸.....
دوبیتی.....	۲۶۰.....
تفاوت دوبیتی و رباعی.....	۲۶۰.....
چهار پاره.....	۲۶۱.....
مثنوی.....	۲۶۲.....
غزلواره.....	۲۶۷.....
صور خیال.....	۲۶۹.....
چکامه.....	۲۷۰.....
حشو.....	۲۷۱.....
انواع حشو.....	۲۷۲.....
رمانس.....	۲۷۳.....
حماسه.....	۲۷۴.....
شهر آشوب.....	۲۸۰.....
تفاوت طنز با هجو و کمدی.....	۲۸۲.....
هزل و هجو.....	۲۸۴.....
اسم و انواع آن.....	۲۹۱.....
تقسیمات اسم.....	۲۹۱.....
اسم عام و اسم خاص.....	۲۹۱.....

عنوان.....	صفحه
اسم ذات و اسم معنی.....	۲۹۲
اسم ساده و اسم مرکب و اسم مشتق و مشتق مرکب.....	۲۹۲
معرفه و نکره.....	۲۹۳
انواع اسم معرفه.....	۲۹۳
اسم جمع.....	۲۹۵
اسم جامد و اسم مشتق.....	۲۹۵
اتباع.....	۲۹۶
انواع ترکیب.....	۲۹۷
اضافه تشبیهی و اضافه استعاری.....	۲۹۹
صفت و انواع آن.....	۳۰۱
انواع صفت از نظر مفهوم.....	۳۰۱
صفت بیانی.....	۳۰۱
صفت فاعلی.....	۳۰۲
صفت مفعولی.....	۳۰۲
صفت نسبی.....	۳۰۳
صفت لیاقت.....	۳۰۳
صفت شمارشی.....	۳۰۴
صفت اشاره.....	۳۰۴
صفت پرسشی.....	۳۰۵
صفت مبهم.....	۳۰۵
صفت تعجیبی.....	۳۰۵
انواع صفت از نظر ساخت.....	۳۰۵
نقش‌های دستوری.....	۳۰۶

آغاز سخن

زبان و ادبیات فارسی گنجینه گران بهایی است که باید در حفظ آن کوشا بود و ادبیات هنری است که صرفاً فرهیختگان وظیفه نگه‌داری آن را ندارند بلکه هر صاحب هنر و هر انسان خوش ذوقی اعم از عوام و خواص جامعه به آن عشق می‌ورزد و در بقای آن سهیم است.

از شاهنامه فردوسی گرفته که سند هویت ملت ایران زمین است تا غزلیات حافظ و سعدی که جان و روح را زندگی دوباره می‌بخشد و درس چگونه زیستن می‌آموزد و از سوی دیگر متون حکمی و عرفانی که راه رسیدن به معبود را به بشریت متجلی ساخته گنج‌های ارزشمندی هستند، که ذهن همگان را به خود معطوف ساخته و علاقمندان را شیفته خود نموده است. سال‌ها تدریس در دانشگاه و روبرویی با انبوهی از سوالات پی در پی دانشجویان پیرامون واژه‌ها و اصطلاحات ادبی نگارنده را بر آن داشت تا کتاب‌های متعددی را که در زمینه فارسی عمومی تألیف شده بود بررسی نماید و گاه نقص‌ها و کمبودهایی در آن مشاهده می‌شد که پاسخ‌گوی سؤالات فراگیران نبود.

فارسی عمومی از زمره دروسی است که با نام عمومی بودنش روح تشنه دانشجویان را به خود جذب نموده و گاه تا سال‌های بعد که اساتید ادبیات خود را می‌بینند از لحظات وجدآور این درس که همان عشق به ادبیات میهن است یاد می‌کنند. این امر جای بسی شادی است که ادبیات فارسی با قلب و روح دانشجویان پیوند خورده و تا ابد در وجودشان جاری است. لذا نگارنده با همکاری استاد فرهیخته ادبیات جناب آقای مجید درویش بر آن شد که در این کتاب که به عنوان فارسی عمومی کاربردی نامیده شده به سؤالات دانشجویان پاسخ گفته، در عین حال به سر فصل‌های دانشگاه‌های کشور نیز توجه شود و آن‌ها را رعایت نماید.

اگر خوانندگان محترم و اساتید معزز ادبیات فارسی تفاوت‌هایی میان این کتاب با دیگر کتاب‌های فارسی عمومی می‌بینند و یا از واژه‌ها و اصطلاحات ادبی خاصی که در این کتاب استفاده شده همه برای اشباع روح تشنه این جوانان با ذوق و شیفته ادبیات است. فصول کتاب براساس سرفصل‌های دانشگاه تألیف شده است؛ سبک‌شناسی که سبک‌های ادبیات فارسی ایران را از ابتدا تا معاصر بررسی نموده، آورده شده و نیز در کنار آن به نثرهایی که در طی این دوره از سبک‌ها به آن پرداخته شده، توجه شده است، در فصل‌های دیگر به قالب‌های شعری، آرایه‌های ادبی مورد نیاز و واژه‌ها و اصطلاحات ادبی مورد سؤال دانشجویان و نکات دستوری که هرروزه با آن سروکار دارند در قسمت‌های دیگر کتاب لحاظ گردیده است. برای هر کدام از موارد فصول نمونه‌هایی برای تدریس و یا مطالعه آورده شده که البته برای کوتاهی سخن صرفاً از همان نمونه‌های قابل تدریس استفاده شده است. دریای بی‌کران ادبیات آن قدر ژرف و عمیق است که روح هر انسان تشنه‌ای را سیراب می‌کند و چنان است که هر شیفته‌ای به اندازه